

Лохман Н. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та бізнесу Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна

ORCID ID: 0000-0002-0116-2525

e-mail: aleks.lokhman@gmail.com

Синкретичність формування та використання інноваційного потенціалу

Анотація. Стаття присвячена розробці механізму формування інноваційного потенціалу та визначенню граничних орієнтирів використання інноваційного потенціалу. Зазначено, що визначальними сигналами формування інноваційного потенціалу виступають можливість, готовність та спроможність економічної системи щодо інноваційних перетворень. Визначено, що до елементів механізму формування інноваційного потенціалу відносяться об'єкти, суб'єкти, завдання та властивості. Встановлено, що використання інноваційного потенціалу полягає у формуванні, обґрунтуванні й реалізації економічно ефективних інноваційних проектів. Цей процес базується на паритеті чотирьох основних елементів: ціль; принципи; бар'єри; результати, які корегуються і створюють «орбіту», що встановлює певні рамки та орієнтири для активного використання інноваційного потенціалу. Доведено, що формування та використання інноваційного потенціалу підприємства виступає як безперервний та динамічний процес.

Ключові слова: інноваційний потенціал; механізм формування; використання; результат; інноваційний проект.

Lokhman N. V., PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Economics and Business, Donetsk National University of Economics and Trade named after Mikhail Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine

Syncretism of the Formation and Use of Innovation Potential

Abstract. Introduction. Formation and use of potential serves as a form of personification of the achieved level of productive forces and their potential for further growth; for developed countries, the syncretism of the formation and use of the potential of the country characterizes the degree of its development.

Purpose. The purpose of the article is to develop a mechanism for the formation of innovative potential and to determine the boundary guidelines for the use of innovative potential.

Results. The determining condition for the formation of innovation potential is the ability, willingness and ability of the economic system to innovate transformations. The mechanism of formation of innovative potential is based on the indicators that characterize the internal and external subsystem. The elements of the mechanism of formation of innovation potential include objects, subjects, tasks and properties. Formation of innovative potential of the company acts as a continuous and dynamic process, which builds new opportunities and organizational functions of stable development and reproduction in the future in accordance with the strategic tasks of the system.

The use of innovative potential consists in the formation, substantiation and implementation of cost-effective innovation projects. This process is based on the following main elements: purpose, principles, barriers, results. The effectiveness of the results of the use of innovation potential is determined by the achievement of the tasks. Therefore, the mandatory step of using innovative potential should be its evaluation, which is based on the compliance of the obtained indicators of the use of innovative potential with the objectives of innovation transformation.

Conclusions. The formation and use of the innovation potential of any economic system is a complex syncretic process that has certain stages, directions, elements, boundary guidelines and is aimed at the effective implementation of innovative projects for the proper development of the system itself. Prospects for further research in this direction should be the specification of the formation and use of innovative potential at different levels of economic systems.

Keywords: innovation potential; mechanism of formation; use; result; innovation project.

JEL Classification: O31.

Постановка проблеми. У зв'язку з тим, що конкурентоспроможність в економіці на сучасному етапі безпосередньо залежить від інноваційного розвитку, визначальним елементом потенціалу будь-якої системи слід вважати інноваційний потенціал. Формування та використання потенціалу виступає як форма уособлення досягнутого рівня виробничих сил та їх можливостей щодо подальшого зростання, для розвинених країн синкретичність формування та

використання потенціалу країни характеризує ступінь її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічним питанням характеристики інноваційного потенціалу з точки зору його формування та використання присвячені наукові праці таких вчених як [1-17]: С. А. Кузьмін, С. В. Иванов, В. О. Матросова, О. Д. Матросов, В. Г. Матвейкин, С. И. Дворецкий, Л. В. Минько, В. П. Таров,

Л. Н. Чайникова, О. И. Летунова, В. І. Довбенко, В. М. Мельник, О. П. Кавтиш, Н. П. Круш, І. Ю. Гришова, Т. М. Гнатєва, Е. Г. Жнакина, В. В. Завальнюк, С. А. Попель, І. В. Радзивило, О. І. Викарчук, Л. В. Фильберт, С. В. Васильчак, Л. В. Фомченкова, А. Г. Оленец, А. В. Карпенко.

Інноваційний потенціал це потенціал, який формується під впливом трьох ключових чинників: конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та розвитку підприємства [1, с.165].

Інноваційний потенціал це – складна структура, що дозволяє виділити певні рівні інтеграції ресурсних елементів: на першому рівні формується кількісна композиція необхідних матеріальних, трудових, фінансових тощо ресурсів; на другому рівні інтеграції відібраних ресурсних елементів зростає значущість їх якісного поєднання у складові (інтелектуальна, інвестиційно-фінансова складові, складова матеріальних активів); на третьому рівні утворюються потенціалі-чинники інноваційного потенціалу (потенціал матеріальних активів, інтелектуальний потенціал, інвестиційно-фінансовий потенціал) [2, с. 98].

Інноваційний потенціал можна трактувати як здібність системи до трансформації фактичного порядку речей в новий стан з метою задоволення наявних або нових потреб [3, с.83].

Інноваційний потенціал це об'єкт управління, який сприяє виробленню конкретних науково-практичних рекомендацій щодо формування й ефективного використання інноваційних можливостей [4, с.12].

Запропоновані визначення акцентують увагу на елементах формування та використання інноваційного потенціалу, але детального прагматичного бачення цих категорій не містять.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є розробка механізму формування інноваційного потенціалу та визначення граничних орієнтирів використання інноваційного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інноваційного потенціалу ґрунтується на ряді складових, які представлені у виді його конфігурації (рис. 1).

Рисунок 1 – Конфігурація формування інноваційного потенціалу

Джерело: розроблено автором

Визначальними сигналами формування інноваційного потенціалу виступають можливість, готовність та спроможність економічної системи щодо

інноваційних перетворень; їх ідентифікація та створення і структуризація необхідного спектру забезпечує побудову певних форм розвитку та

ефективного відтворення усіх елементів інноваційного потенціалу [5, с. 46].

На думку І. Ю. Гришової та Т. М. Гнат'євої [6], «напрями формування інноваційного потенціалу визначаються в процесі аналізу наявних і латентних потенційних можливостей та ресурсного забезпечення, оцінки необхідності та достатності наявних ресурсів поставленим цілям та завданням і формування механізмів їх практичної реалізації щодо створення інтегральних зв'язків між структурними ланками, які відповідають внутрішнім перетворенням». Основними напрямками формування інноваційного потенціалу виступають [7, с. 166; 8]: наукові кадри, матеріально-технічне забезпечення, інформаційно-методичне забезпечення, фінансово-організаційне забезпечення, правове супроводження. Формування інноваційного потенціалу за визначеними напрямами здійснюється в декілька етапів, що забезпечує формування завдань та визначення факторів впливу, аналіз стану інноваційного потенціалу, оцінювання якісних значень і прогнозування майбутнього рівня інноваційного потенціалу [9, с. 349]. Механізм формування інноваційного потенціалу базується на показниках, які характеризують внутрішню та зовнішню підсистему. Внутрішню підсистему створення інноваційного потенціалу доцільно формувати з трьох складових компонентів: потенціального, інноваційного та ефективно – управлінського, які визначаються сукупністю елементів, та знаходяться у тісному взаємозв'язку і постійній взаємодії, при поєднанні яких створюється внутрішній інноваційний клімат [10].

Зовнішня підсистема будується за рахунок зовнішніх факторів впливу та суб'єктів зовнішнього оточення, які створюють «суб'єкт – систему», поєднання яких формує зовнішній інноваційний клімат, між елементами інноваційного потенціалу є істотні зв'язки, які із закономірною необхідністю визначають інтеграційні якості системи та, які певним чином впорядковані [10].

Сприятливість системи до інноваційного напрямку впливає на формування інноваційного потенціалу:

- наявність умов для проведення самостійних фундаментальних і прикладних наукових досліджень;
- можливість впровадження у виробництво та масовий випуск розробленого продукту;
- організаційне, кадрове й фінансове забезпечення інноваційної діяльності;
- наявність збутових можливостей для просування нового продукту на ринок і подальше закріплення на ньому;
- доступ до науково-технічної інформації й можливості її використання в інноваційному процесі [6, с. 16].

Представлення елементів механізму формування інноваційного потенціалу зводиться до референтної характеристики об'єктів, суб'єктів, завдань та властивостей. До об'єктів формування інноваційного

потенціалу слід віднести: організаційну структуру; технології; організацію праці; оплату праці; стиль управління; систему інформатизації; дослідно-конструкторську інфраструктуру [11]. Суб'єкти формування інноваційного потенціалу визначаються як «система – суб'єкт». Суб'єкти діють згідно зі своїми інтересами, цінностями та завданнями, що іноді призводить до виникнення розбіжностей [10]. Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів [12].

До завдань формування інноваційного потенціалу, на думку Л. В. Фільберт [13] слід віднести: «досягнення високої конкурентоспроможності продукції, що випускається на внутрішньому та зовнішньому ринках; забезпечення максимальних темпів оновлення інноваційної продукції і технологій; досягнення високого технологічного рівня виробництва; оптимальне з економіко-екологічних позицій використання всіх видів ресурсів; зниження забруднення середовища і забезпечення екологічної безпеки при створенні і реалізації інноваційної продукції».

При формуванні інноваційного потенціалу слід також враховувати властивості інноваційного потенціалу. «Властивості інноваційного потенціалу як системи дозволяють виокремити загальні вимоги, які слід враховувати при формуванні як інноваційного потенціалу підприємства, так і потенціалу будь-якої системи загалом:

- інноваційний потенціал – це складна система комплексу характеристик його елементів, причому останні можуть в тій, чи іншій мірі заміщати один одного, тобто вони є альтернативними;
- інноваційний потенціал не можливо сформувати на базі механічного додавання складових елементів, тому як це - динамічне угруповання;
- при формуванні інноваційного потенціалу, а також на результат впровадження інноваційного потенціалу діє закон синергії його елементів;
- всі елементи інноваційного потенціалу об'єктивно пов'язані з функціонуванням і розвитком системи;
- складові елементи інноваційного потенціалу повинні бути адекватними характеристикам продукції і послуг, що виробляються системою» [14, с.159].

Таким чином, формування інноваційного потенціалу підприємства виступає як безперервний та динамічний процес, що будує нові можливості та організаційні функції стабільного розвитку й відтворення в майбутньому періоді відповідно до стратегічних завдань системи [9, с. 349]. Формування

інноваційного потенціалу має сенс, якщо він буде використаний і отримано необхідний ефект [14, с. 163].

Використання інноваційного потенціалу полягає у формуванні, обґрунтуванні і реалізації економічно ефективних інноваційних проектів [8]. Цей процес

базується на паритеті чотирьох основних елементів (ціль, принципи, бар'єри, результати), які корегуються і створюють «орбіту», що встановлює певні рамки та орієнтири для активного використання інноваційного потенціалу (рис. 2).

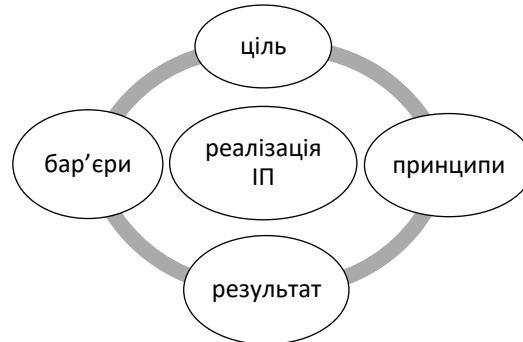

Рисунок 2 – «Орбіта» граничних орієнтирів процесу використання інноваційного потенціалу

Джерело: розроблено автором

Основною ціллю використання інноваційного потенціалу, на думку Л. В. Фомченкова, є досягнення економічної стабілізації, та забезпечення сталого розвитку системи [15, с. 62]. Автор А. Г. Оленец [16] визначає основні принципи використання інноваційного потенціалу: чутливість, ризиковість, саморегуляція, саморозвиток, економічність, взаємоузгодженість, доходність. Використання інноваційного потенціалу наштовхується на бар'єри: «фінансово-кредитні (недостатність кредитних ресурсів, дотаційність, низький платоспроможний попит на нові продукти; висока вартість нововведень, високий економічний ризик); регіонально-економічні (недостатність кваліфікованого персоналу, недостатність інформації про нові технології й ринки збуту, несприятливість підприємств до нововведень, недостатність або неефективність науково-освітньої системи); організаційні (недостатність законодавчих документів, що регулюють та стимулюють інноваційну діяльність, невизначеність строків інноваційного процесу, нерозвиненість інноваційної інфраструктури, нерозвиненість ринку технологій)» [17, с.45]. Використання інноваційного потенціалу дозволить

досягти таких результатів: формування позитивного соціально-економічного іміджу системи; підвищення життєвого рівня населення; інтеграція в міжнародну економічну та науково-освітню систему; підняття рівня ділової активності системи [7, с.169]. Ефективність результатів використання інноваційного потенціалу визначається досягненням поставлених завдань. Тому обов'язковим кроком використання інноваційного потенціалу має стати його оцінювання, який базується на відповідності отриманих показників використання інноваційного потенціалу завданням інноваційних перетворень.

Висновки. Формування та використання інноваційного потенціалу будь-якої економічної системи – це складний синкретичний процес, який має визначені етапи, напрямки, елементи, граничні орієнтири і спрямований на ефективну реалізацію інноваційних проектів задля адекватного розвитку самої системи. Перспективами подальших досліджень у даному напрямку має стати конкретизація формування та використання інноваційного потенціалу на різних рівнях економічних систем (макро-, мезо-, мікро-).

Література:

1. Кузьмин С. А. Исследование оценки инновационного развития стран мира. *Теория и практика современной науки*. 2016. №8(14). URL: <http://www.modern-j.ru> (дата звернення 25.09.2018).
2. Иванов С. В. Методологические подходы к определению сущности инвестиционного потенциала. *Экономика: проблемы теории и практики*. 2004. Вып. 95. С. 96-99.
3. Матросова В. О., Матросов О. Д. Сутність та складові інноваційного потенціалу як основа управління інноваційною діяльністю. *Вісник Нац. ун-ту "ХПІ". Темат. вип. : Технічний прогрес і ефективність виробництва*. НТУ "ХПІ". 2011. № 26. С. 80-86.
4. Матвейкин В. Г., Дворецкий С. И., Минько Л. В., Таров В. П., Чайникова Л. Н., Летунова О. И. Инновационный потенциал: современное состояние и перспективы развития : монография. Москва : «Издательство Машиностроение-1», 2007. 284 с.
5. Довбенко В. І., Мельник В. М. Потенціал і розвиток підприємства. Львів: Вид-во Нац. ун-ту "Львівська політехніка", 2010. 232с.
6. Гришова І. Ю., Гнатєва Т. М. Підходи до формування інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2013. № 1 (39). С.15-18.

7. Жнакіна Е. Г. Механізм державної підтримки формування інноваційного потенціалу країн. *Проблеми и перспективы развития сотрудничества между странами юго-восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества*. 2013. С.165-169.
8. Завальнюк В. В. Фактори і принципи формування інноваційного потенціалу підприємств машинобудування. *Науковий огляд*. 2014. Т. 9. № 10 URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/351> (дата звернення 25.09.2018).
9. Попель С. А. Побудова трирівневого механізму формування інноваційного потенціалу промислового підприємства. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2015. Вип.27. С. 347-353.
10. Радзивилю І. В. Механізм формування інноваційного потенціалу промислового підприємства: структуризація та ідентифікація елементів. *Ефективна економіка*. 2012. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_7_50 (дата звернення 12.01.2019).
11. Викарчук О. І. Інноваційний потенціал: основа розробки стратегії розвитку підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва*. 2009. URL:<http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/7755> (дата звернення 18.01.2019).
12. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 року № 36. *Голос України*. 2002. №144. С.10-15.
13. Фильберт Л. В. Оценка инновационного потенциала предприятий. *Экономика региона*. 2007. № 12. URL: <http://www.infoereg.ru>. (дата звернення 25.08.2018).
14. Васильчак С. В. Реалізація інноваційного потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19. С. 158-163.
15. Фомченкова Л. В. Формирование и реализация инновационного потенциала промышленного предприятия. *Креативная экономика*. 2007. № 11. С. 57-62.
16. Оленець А. Г. Формування й оцінка інноваційного потенціалу України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2008. Вип. IV. Т. 1. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2008_4_1/12.pdf (дата звернення 25.09.2018).
17. Карпенко А. В. Формування інноваційного потенціалу регіону. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2012. Вип.1. Т.1. С. 42-46.

References:

1. Kuz'min, S. A. (2016). Study assessing the innovative development of the world. *Teorija i praktika sovremennoj nauki*, 8(14) Retrieved from <http://www.modern-j.ru> [in Russ.].
2. Ivanov, S. V. (2004). Methodological approaches to determining the essence of the investment potential. *Jekonomika: problemy teorii i praktiki*, 95, 96-99 [in Russ.].
3. Matrosova, V. O. & Matrosov, O. D. (2011). It's a pleasure to innovate in the field of innovation and innovation. *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "KhPI". Tekhnichnyj prohres i efektyvnist' vyrobnytstva*, 26, 80-86 [in Ukr.].
4. Matvejkin, V. H., Dvoret'skiy, S. Y., Myn'ko, L. V., Tarov, V. P., Chajnykova, L. N. & Letunova, O. Y. (2007). *Ynnovatsyonnyj potentsyal: sovremennoe sostoianye y perspektivy razvytyia*. Moscow: «Yzdatel'stvo Mashynostroenye-1» [in Russ.].
5. Dovbenko, V. I. & Mel'nyk, V. M. (2010). *Potentsial i rozvytok pidpryemstva*. L'viv: Vyd-vo Nats. un-tu "L'vivs'ka politekhnika" [in Ukr.].
6. Hryshova, I. Yu. & Hnat'ieva, T. M. (2013). Approaches to the formation of innovative potential of food industry enterprises. *Innovatsijna ekonomika. Vseukrains'kyj naukovo-vyrobnychij zhurnal*, 1 (39), 15-18 [in Ukr.].
7. Zhnakina, E. H. (2013). The mechanism of state support for the formation of innovative potential of countries. *Problemy y perspektivy razvytyia sotrudnychestva mezhdru stranamy ijuho-vostochnoj Evropy v ramkakh Chernomorskoho ekonomycheskoho sotrudnychestva*, 165-169 [in Ukr.].
8. Zaval'niuk, V. V. (2014). Factors and principles of formation of innovative potential of mechanical engineering enterprises. *Naukovyj ohliad*, 9, 10. Retrieved from <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/351> [in Ukr.].
9. Popel', S. A. (2015). Construction of a three-level mechanism for the formation of the innovative potential of an industrial enterprise. *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 27, 347-353 [in Ukr.].
10. Radzyvilo, I. V. (2012). Mechanism of formation of innovative potential of industrial enterprise: structuring and identification of elements. *Efektivna ekonomika*, 7. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_7_50 [in Ukr.].
11. Vykarchuk, O. I. (2009). Innovation potential: the basis of development of enterprise development strategy. *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu «Kharkivs'kyj politekhnichnyj instytut»*. *Tematychnyj vypusk: Tekhnichnyj prohres i efektyvnist' vyrobnytstva*. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/7755> [in Ukr.].
12. Verkhovna Rada of Ukraine (2002). About innovation activity (Act No. 36). *Holos Ukrainy*, 144,10-15 [in Ukr.].
13. Fil'bert, L. V. (2007). Assessment of the innovative potential of enterprises. *Jekonomika regiona*, 12. Retrieved from <http://www.infoereg.ru> [in Ukr.].
14. Vasy'l'chak, S. V. (2009). Realization of innovative potential of enterprises. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, 19, 158-163 [in Ukr.].
15. Fomchenkova, L. V. (2007). Formation and implementation of the innovative potential of an industrial enterprise. *Kreativnaja jekonomika*, 11, 57-62 [in Russ.].
16. Olenets', A. H. (2008). Formation and evaluation of Ukraine's innovation potential. *Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, 4, 1 [in Ukr.].
17. Karpenko, A. V. (2012). Formation of innovative potential of the region. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noi vlasnosti*, 1, 42-46 [in Ukr.].

